

УДК 330:78/456

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-669-679](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-669-679)

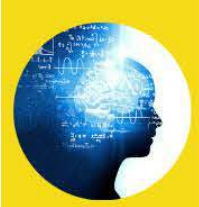
Дзевницька Лариса Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін, Криворізький навчально-науковий інститут, Донецький державний університет внутрішніх справ, вул. Співдружності, 92А, м. Кривий ріг, 50000, тел.: (067) 914-74-54 <https://orcid.org/0000-0002-9093-7635>

Кравець Любов Михайлівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, пров. Лицейний, 1, м. Кременець, 47003, тел.: (03546) 22-707, <https://orcid.org/0000-0001-5704-3448>

Слипанюк Ольга Василівна кандидат біологічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76000, тел.: (0342) 531-574, - <https://orcid.org/0000-0002-6414-2636>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ ЄС: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Виявлено особливості формування міжособистісних стосунків у віртуальному просторі. Встановлено, що сучасні тенденції розвитку освіти у країнах ЄС пов'язані з процесами інтеграції, інтернаціоналізації та глобалізації та спрямовані на гармонізацію національних систем освіти, формування загальних цінностей, підходів та вимог до реалізації освітнього процесу в контексті розвитку ключових особистісних компетенцій із самого раннього віку протягом усього життя. Інтеграційні процеси в освітніх системах країн ЄС спрямовані, зокрема, на формування загальноєвропейської ідентичності в ході виховання почуття спільності з Європою та європейцями та засвоєння в процесі здобуття вищої освіти соціальних та правових норм. Освітні системи країн, що входять до ЄС, відрізняються різноманітністю, проте ґрунтуються на спільних цінностях. Основні цінності Європейського союзу, відображені в Лісабонському договорі. Узгоджена політика країн Євросоюзу в сфері вищої освіти має за мету одночасно втілювати спільні цінності та цілі. Однією з головних цілей є створення механізмів для впровадження стратегій навчання на протязі

усього життя. Також важливим аспектом є збереження унікальності та цінностей національних систем професійної освіти. Концепція навчання протягом усього життя склалася під впливом факторів довкілля на базі накопиченого досвіду і є прикладом діалектичного переходу до якісно нового етапу розвитку систем освіти. До концептуальних ідей навчання протягом усього життя належать: універсалізація професійної освіти, що супроводжується розвитком нових базових умінь та компетенцій; холістичний підхід, що включає учня в безперервний континуум знань, цінностей, відносин, умінь та компетенцій; синергія всіх секторів освіти, промисловості та економіки. Аналіз наукової літератури дав змогу виокремити такі тенденції розвитку вищої освіти країн Європейського Союзу та України: реалізації компетентнісного підходу, спрямована на формування універсальних компетентностей випускників ЗВО; демократизація системи вищої освіти у сучасній Європі та Україні, про що свідчить автономія ЗВО, самоврядування, академічна свобода, тісний зв'язок науки, освіти та виробництва; тенденція гуманізації вищої освіти (посилення гуманістичної та демократичної тенденцій у системі вищої освіти вимагало введення в педагогічний процес методів диференційованого та особистісно-орієнтованого навчання, для чого створюються програми для різних категорій студентів); реалізація стратегії безперервної освіти (безперервність освіти забезпечується запровадженням нових технологій навчання); забезпечення формування ідентичності студентів; фундаменталізації та універсалізації освіти. Розвиток систем вищої освіти за сучасних умов визначається провідними тенденціями демократизації та гуманізації, інтернаціоналізації освіти, варіативності, безперервності, відкритості системи.

Ключові слова: вища освіта, компетенції, безперервна освіта, розвиток, ЗВО, Європейський Союз, тенденції.

Dzevytska Larysa Serhiivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Social Humanities and Legal Disciplines, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute Donetsk State University of Internal Affairs, Sodruzhestva St., 92A, Kryvyi Rih, 50000, tel.: 067-914-74-54, <https://orcid.org/0000-0002-9093-7635>

Kravets Liubov Mykhailivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Preschool and Primary Education, Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy, prov. Litseinyi, 1, Kremenets, 47003, tel.: (03546) 22707, <https://orcid.org/0000-0001-5704-3448>

Slypaniuk Olha Vasylivna PhD in Biology, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Shevchenko St., 57, Ivano-Frankivsk, 76000, tel.: (0342) 531-574, <https://orcid.org/0000-0002-6414-2636>

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE AND EU STATES: A COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract. The peculiarities of the formation of interpersonal relations in the virtual space have been revealed. It was established that the current trends in the development of education in the EU countries are related to the processes of integration, internationalization and globalization and are aimed at the harmonization of national education systems, the formation of common values, approaches and requirements for the implementation of the educational process in the context of the development of key personal competencies from an early age during whole life. Integration processes in the educational systems of the EU countries are aimed, in particular, at the formation of a pan-European identity in the course of fostering a sense of community with Europe and Europeans and assimilation of social and legal norms in the process of obtaining higher education. The educational systems of the EU countries differ in diversity, but they are based on common values. The main values of the European Union, reflected in the Treaty of Lisbon. It is summarized that the agreed policy of the European Union countries in the field of higher education is aimed simultaneously at the implementation of common values and goals, the main of which is currently the creation of mechanisms for the implementation of lifelong learning strategies, and at preserving the uniqueness and values of national professional education systems. The concept of lifelong learning was developed under the influence of environmental factors on the basis of accumulated experience and is an example of a dialectical transition to a qualitatively new stage of development of education systems. The conceptual ideas of lifelong learning include: universalization of professional education, accompanied by the development of new basic skills and competencies; a holistic approach that includes the student in a continuous continuum of knowledge, values, relationships, skills and competencies; synergy of all sectors of education, industry and economy. The analysis of scientific literature made it possible to single out the following trends in the development of higher education in the countries of the European Union and Ukraine: the implementation of the competence approach, aimed at the formation of universal competencies of graduates of higher education; democratization of the system of higher

education in modern Europe and Ukraine, which is evidenced by the autonomy of higher education institutions, self-governance, academic freedom, close connection of science, education and production; the trend of humanization of higher education (the strengthening of humanistic and democratic trends in the system of higher education required the introduction of differentiated and person-oriented learning methods into the pedagogical process, for which programs are created for different categories of students); implementation of the strategy of continuous education (continuity of education is ensured by the introduction of new learning technologies); ensuring the formation of students' identity; fundamentalization and universalization of education. The development of higher education systems under modern conditions is determined by the leading trends of democratization and humanization, internationalization of education, variability, continuity, openness of the system.

Keywords: higher education, competences, continuous education, development, higher education, European Union, trends.

Постановка проблеми. Система вищої освіти України переживає дуже важливий та відповідальний період свого розвитку. Адже нині встановлено пріоритет освіти у державній політиці країни. Принципові положення сучасних нормативно-правових актів, де вища освіта названа фактором формування нової якості економіки та суспільства в цілому є векторами оновлення методичних й дидактичних засад функціонування вищої школи нашої держави. Тому найважливішим завданням освітньої політики на цьому етапі стає забезпечення якості з урахуванням збереження фундаментальності освіти, її відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, нашого суспільства та держави.

Однією з головних пріоритетних завдань на сьогодні є вдосконалення та інтеграція системи вищої освіти України у глобальний освітній простір, узяття до уваги загальних тенденцій світового розвитку. Ця мета вимагає використання досвіду розвинених європейських країн з великим рівнем економічного розвитку в процесі модернізації вищої освіти в Україні. Це необхідно з двох причин: по-перше, через активну інтеграцію України у європейський соціально-економічний простір, і по-друге, через можливість уникнення або зменшення негативних наслідків та помилок через використання досвіду інших країн.

Звернення до досвіду розвитку вищої освіти в Європейському Союзі від вітчизняної педагогічної науки може сприяти поглибленню

внутрішньої теорії освіти та внесенню унікальних внесків у вже існуючі європейські дослідження. Це також сприятиме загальноєвропейській інтеграції та розвитку європейського простору професійної освіти.

Узгоджена політика країн Євросоюзу в галузі вищої освіти має спрямовуватися на реалізацію спільних цінностей та цілей, основною з яких є створення механізмів для навчання протягом життя, як це прописано у Маастрихтському договорі. Початок реалізації стратегії навчання протягом усього життя в Європейському Союзі та подібні цілі в Україні вимагають розробки загального розуміння майбутніх цілей та завдань вищої освіти. Це сприятиме як економічному зростанню, так і гармонізації суспільства на національному та міжнародному рівнях, а також пошуку ефективних механізмів для досягнення цих цілей.

Огляд останніх досліджень і статей засвідчує інтерес дослідників до питання порівняння ключових аспектів розвитку вітчизняної вищої освіти із трендами функціонування Європейської вищої школи. Так, В. Білецька, О. Полянничко та Комоцька виокремили тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського Союзу [1]. Своєю чергою, О. Глушко систематизував погляди вітчизняних вчених щодо витлумачення базових термінів з проблеми трансформацій в освіті [2]. Науковці активно вивчають потенційні можливості для інноваційного розвитку освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів [3] й актуалізують наслідки глобальних тенденцій і проблем розвитку освіти для України (А. Іщенко [4]). Для аналізу тенденцій у розвитку освіти в країнах Європейського Союзу та Україні розглядаються роботи двох авторів: С. Кравченко [6] та С. Матюка [6]. Вони висвітлюють вплив процесів глобалізації на структуру та надання освітніх послуг у вищих навчальних закладах. Ці дослідження базуються на аналізі інформації про освітні системи країн Європейського Союзу [7; 9 та інші джерела], а також враховують вектори розвитку шкільної освіти у країнах ЄС, США та Китаю [8]. Метою є формування стратегій європейського стандарту якості вищої освіти у контексті міжнародного розміру освітнього простору [101]. Разом з тим, в контексті подальшої європейської інтеграції нашої країни, проблема співвіднесення вітчизняної вищої освіти з освітою країн Європи залишається актуальною.

Мета статті – виявити особливості формування міжособистісних стосунків у віртуальному просторі.

Виклад основного матеріалу. В основі перетворень у національних системах освіти знаходяться процеси інтернаціоналізації, які передбачають впровадження міжнародного виміру в освітні системи

навчальних закладів, та глобалізації, пов'язаної з розвитком ринку світових освітніх послуг, формуванням загальних цінностей, підходів та вимог до реалізації процесу освіти, орієнтованих на розвиток ключових особистісних компетенцій. Сучасні тенденції розвитку освіти в країнах Європейського Союзу, України, як і у світі загалом, спрямовані на задоволення індивідуальних освітніх потреб особистості, а також потреб спільноти у контексті пріоритетних напрямів суспільного розвитку.

Відповідно до Рекомендацій Комісії європейських спільнот основними викликами та одночасно новими можливостями для підростаючого покоління є економічні та соціальні зміни, що відбуваються у світі, які вимагають вдосконалення під час процесу здобуття освіти: лінгвістичних, міжкультурних, підприємницьких та інших актуальних компетенцій [4].

Оскільки в майбутньому молодь буде зайнята у сферах діяльності, які сьогодні поки що навіть не існують, особливо значущим стає розвиток творчих здібностей та потенціалу особистості до інноваційної діяльності. Відповідно до згаданих рекомендацій, освоєння ключових для життя компетенцій починається з ранніх років, коли діти «навчаються вчитися» («learn to learn»). Цей процес має на увазі критичне осмислення цілей навчання, розвиток самодисципліни, готовність працювати автономно та в колективі, самостійний пошук необхідної інформації, у тому числі із використанням інформаційних технологій.

У рекомендаціях Європейської комісії відображено вісім ключових особистісних компетенцій, що відповідають потребам сталого економічного зростання, соціальної згуртованості та подальшого розвитку демократичної культури у країнах-учасницях ЄС [10]. Ключові компетенції розвиваються з раннього дитинства протягом життя у процесі реалізації формальної, неформальної та інформальної освіти. Відтак, вища освіта відіграє вагомий роль у формуванні таких компетентностей.

Виявити особливості формування міжособистісних стосунків у віртуальному просторі Сучасні тенденції розвитку освіти у країнах ЄС пов'язані з процесами інтеграції, інтернаціоналізації та глобалізації та спрямовані на гармонізацію національних систем освіти, формування загальних цінностей, підходів та вимог до реалізації освітнього процесу в контексті розвитку ключових особистісних компетенцій із самого раннього віку протягом усього життя.

Для розвитку ключових компетенцій у системі вищої освіти ЄС створюється гнучке середовище навчання, здатне генерувати нові інноваційні педагогічні методи та технології, що ґрунтуються на міждисциплінарному підході та індивідуалізації освітніх траєкторій. У цьому контексті, зокрема, розглядаються методи вивчення можливостей проектного, змішаного, ігрового, експериментального та трудового навчання, технології соціально-емоційного та феноменно-орієнтованого навчання.

Інтеграційні процеси в освітніх системах країн ЄС спрямовані, зокрема, на формування загальноєвропейської ідентичності в ході виховання почуття спільності з Європою та європейцями та засвоєння в процесі здобуття вищої освіти соціальних та правових норм. До ключових компетенцій, які є результатом здобуття вищої освіти в країнах ЄС, віднесено:

- 1) грамотність;
- 2) мовні компетенції (languages competence);
- 3) математичні компетенції, а також компетенції у галузі науки і техніки;
- 4) цифрова компетентність (digital competence) та ін.

Освітні системи країн, що входять до ЄС, відрізняються різноманітністю, проте ґрунтуються на спільних цінностях. Основні цінності Європейського союзу, відображені в Лісабонському договорі. Це, перш за все, повага до людської гідності, свобода, демократія, рівноправність, правова держава та дотримання прав людини, плюралізм, толерантність, справедливість, солідарність.

На переконання В. Білецької, О. Полянничко та О. Комоцької сучасна вища освіта переживає глибокі трансформації в економічному, соціальному, технологічному та культурному контекстах. Окрім традиційних державних установ вищої освіти, які визначають інституційну модель освіти в Європі, з'явилися нові провайдери, такі як приватні неприбуткові організації, некомерційні структури, корпоративні університети та віртуальні навчальні платформи через Інтернет. Поява приватного сектору у вищій освіті стала одним із ключових факторів, які описують системні зміни в системі вищої освіти у Центральній та Східній Європі. Це створює нові можливості та виклики, визначаючи розвиток освіти в цьому регіоні та впливаючи на глобальний контекст освітньої системи [1].

Цінною є думка С. Кравченко, котрий відзначає, що європейські заклади вищої освіти відрізняються від українських своєю практичною спрямованістю. Навчання там орієнтується переважно на індивідуальну

роботу студентів, їхнє стажування та отримання практичного досвіду у своїй галузі. Закордонні виші активно використовують інноваційні підходи до освіти, в той час як цей аспект в Україні залишається менш актуальним.

Вища освіта в країнах Європейського Союзу ґрунтується на таких інваріантних принципах:

- відповідальність держави за професійну освіту та, особливо, за доступ до професійного навчання;
- наявність виробничого навчання як обов'язковий компонент програм професійної освіти;
- централізований контроль якості за допомогою національних стандартів професійного навчання;
- «взаємопроникнення» професійного навчання та загальної освіти.

Ці принципи є як виразом єдиної політики у галузі професійної освіти та навчання, так і теоретичною основою для побудови та апробування різноманітних моделей освіти. Цілий ряд ініціатив входить до числа таких: впровадження пілотних моделей визнання неформальної освіти, системи акредитації раніше здобутого навчання, розробка програм професійного навчання для різних цільових груп, створення нових схем фінансування, спрямованих на стимулювання громадян до отримання освіти та інші ініціативи в цьому напрямку. Таким чином, можна стверджувати, що концепція навчання протягом усього життя склалася під впливом факторів довкілля на базі накопиченого досвіду і є прикладом діалектичного переходу до якісно нового етапу розвитку систем освіти. До концептуальних ідей навчання протягом усього життя належать:

- універсалізація професійної освіти, що супроводжується розвитком нових базових умінь та компетенцій;
- холістичний підхід, що включає учня в безперервний континуум знань, цінностей, відносин, умінь та компетенцій;
- синергія всіх секторів освіти, промисловості та економіки, та спрямована на розвиток загальних компетенцій, етики праці, технічних та підприємницьких умінь, вироблення нової політики та фінансових зобов'язань з урахуванням місцевих, регіональних та глобальних можливостей та потреб.

Освітні програми в країнах Європейського Союзу приваблюють українських студентів з високим рівнем інтелекту завдяки пропозиціям щодо щомісячних стипендій, безкоштовного проживання та харчування. Ці програми часто передбачають можливість отримання роботи у

відповідній галузі після закінчення навчання, а також надання різноманітних грантів для тих, хто планує продовжувати освіту або працювати в сфері наукових досліджень, технічного розвитку та інновацій. Аналіз систем освіти країн Європи показує, що одним із способів оновлення освітніх програм і технологій навчання, їх відповідності сучасним вимогам та інтеграції у світовий освітній простір є зорієнтованість на компетентнісний підхід і створення ефективних механізмів для його впровадження. Наприклад, країни, такі як Швейцарія та Німеччина, обрали децентралізований і демократичний шлях розвитку своїх національних освітніх систем. У закладах вищої освіти в Німеччині надається повна автономія в управлінні, вони мають право на визначення своєї структури, методів навчання та організації наукових досліджень [5].

Висновки. Нині спостерігається величезний попит на вищу освіту, про що свідчить швидке зростання чисельності студентів у всіх країнах Європейського Союзу. Удосконалення системи вищої освіти має вирішальне значення для соціального, культурного та економічного розвитку країн. Натомість вища освіта стикається з численними проблемами. Найбільш загальними є такі проблеми: забезпечення доступу до освіти всіх соціальних верств населення; створення умов безперервності і варіативності освіти; збереження якості підготовки спеціалістів у ринкових умовах; працевлаштування випускників. У зв'язку з цим закономірно зростає роль науково-педагогічних досліджень, присвячених сучасній вищій школі як вітчизняної, і зарубіжної. Знання міжнародного досвіду у вирішенні цих проблем дозволить, з одного боку, уникнути помилок у процесі реформування вищої освіти, з іншої сторони адаптувати найкраще з цього досвіду до наших соціальних та національних умов. Підсумовуючи, зазначимо, що аналіз наукової літератури дав змогу виокремити такі тенденції розвитку вищої освіти країн Європейського Союзу та України: реалізації компетентнісного підходу, спрямована на формування універсальних компетентностей випускників ЗВО; демократизація системи вищої освіти у сучасній Європі та Україні, про що свідчить автономія ЗВО, самоврядування, академічна свобода, тісний зв'язок науки, освіти та виробництва; тенденція гуманізації вищої освіти (посилення гуманістичної та демократичної тенденцій у системі вищої освіти вимагало введення в педагогічний процес методів диференційованого та особистісно-орієнтованого навчання, для чого створюються програми для різних категорій студентів); реалізація стратегії безперервної освіти (безперервність освіти забезпечується

запровадженням нових технологій навчання); забезпечення формування ідентичності студентів; фундаменталізації та універсалізації освіти.

Розвиток систем вищої освіти за сучасних умов визначається провідними тенденціями демократизації та гуманізації, інтернаціоналізації освіти, варіативності, безперервності, відкритості системи.

Література:

1. Білецька В.В., Полянничко О.М., Комоцька О.С. Тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського Союзу. Молодий вчений. 2018. № 4.3 (56.3). С. 10-14.

2. Глушко О. З. Базові терміни з проблеми трансформацій в освіті : погляди вітчизняних вчених. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, серія «Педагогіка». 2016. № 2(4). С. 10-13.

3. Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : огляд. вид. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт.- упоряд.: Селецький А. В., Кравченко С. М., Агалець І. О. та ін. ; наук. ред. А. В. Селецький. Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 155 с.

4. Іщенко А. Ю. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/> (дата звернення: 23.11.2023)

5. Кравченко С. М. Тенденції розвитку освіти в країнах ЄС та Україні. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720327/1/Тенденції%20розвитку%20освіти%20в%20країнах%20ЄС%20та%20Україні.pdf> (дата звернення: 23.11.2023)

6. Матюх С.А. Вплив глобалізаційних процесів на формування освітніх послуг вищих навчальних закладів. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. №3. Том 2. С. 259-263.

7. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник / С.О. Сисоева, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

8. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О.І. Локшина, О.З.Глушко, А.П. Джурило, С.М. Кравченко, Н.В. Нікольська, М.М. Тименко, О.М. Шпарик ; за заг. ред. О.І. Локшиної. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с.

9. Тетерюк-Кінж Юлія Система вищої освіти в країнах Європейського Союзу. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7141/1/The_system_of_higher_education_in_the_countries_of_the_European_Union.pdf (дата звернення: 23.11.2023)

10. Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору: монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 254 с.

References:

1. Biletska, V. V., Polianychko, O. M., Komotska, O. S. (2018). Tendentsii rozvytku vyshchoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Trends in the development of higher education in the countries of the European Union]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 4.3 (56.3), 10-14. [in Ukrainian].

2. Hlushko, O. Z. (2016). Bazovi termini z problemy transformatsii v osviti : pohliady vitchyznianskykh vchenykh [Basic terms on the problem of transformations in education: views of domestic scientists]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, seriiia «Pedagogika» – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University, "Pedagogy" series*, 2(4),10-13. [in Ukrainian].

3. *Innovatsiinyi rozvytok osvity v Ukraini y zarubizhzhii v umovakh yevrointehratsiinykh ta hlobalizatsiinykh protsesiv* (2019). [Innovative development of education in Ukraine and abroad in the conditions of European integration and globalization processes: an overview. kind]: ohliad. vyd. / NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho ; avt.- uporiad.: Seletskyi A. V., Kravchenko S. M., Ahalets I. O. ta in. ; nauk. red. A. V. Seletskyi. Kyiv : DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho, 155. [in Ukrainian].

4. Ishchenko, A. Yu. (2020). Hlobalni tendentsii i problemy rozvytku osvity: naslidky dlia Ukrainy [Global trends and problems of education development: consequences for Ukraine.]. *Analitichna zapyska – Analytical note*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/> (data zvernennia: 23.11.2023) [in Ukrainian].

5. Kravchenko, S. M. (2021). Tendentsii rozvytku osvity v krainakh YeS ta Ukraini [Trends in education development in EU countries and Ukraine]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720327/1/Tendentsii%20rozvytku%20osvity%20v%20krainakh%20IeS%20ta%20Ukraini.pdf> (data zvernennia: 23.11.2023) [in Ukrainian].

6. Matiukh, S. A. (2014). Vplyv hlobalizatsiinykh protsesiv na formuvannia osvity posluh vyshchykh navchalnykh zakladiv [The influence of globalization processes on the formation of educational services of higher educational institutions]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 3, 2, 259-263. [in Ukrainian].

7. *Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka* (2012) [Educational systems of the countries of the European Union: general characteristics]: navchalnyi posibnyk / S.O. Sysoieva, T.Ie. Krystopchuk; Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. Rivne : Ovid, 352. [in Ukrainian].

8. *Tendentsii rozvytku shkilnoi osvity v krainakh YeS, SShA ta Kytai* (2021) [Trends in the development of school education in the countries of the EU, the USA and China]: monohrafiia / O.I. Lokshyna, O.Z.Hlushko, A.P. Dzhurylo, C.M. Kravchenko, N.V. Nikolska, M.M. Tymenko, O.M. Shparyk ; za zah. red. O.I. Lokshynoi. Kyiv : KONVI PRINT, 350. [in Ukrainian].

9. Teteriuk-Kinzh, Yuliia (2019). Systema vyshchoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [The system of higher education in the countries of the European Union]. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7141/1/The_system_of_higher_education_in_the_countries_of_the_European_Union.pdf (data zvernennia: 23.11.2023) [in Ukrainian].

10. Formuvannia yevropeiskoho vymiru zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v konteksti internatsionalizatsii osvitnoho prostoru (2019) [Formation of the European dimension of quality assurance of higher education in the context of the internationalization of the educational space]: monohrafiia / za zah. red. A. A. Sbruievoi. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 254. [in Ukrainian].